

Мр Светлана Мирчов
Београд, Народна библиотека Србије

УДК 027.1(497.11)

БИБЛИОТЕКА ЦЕЛИНА МИЛИЦЕ И БОРЈАНЕ ПРОДАНОВИЋ

Народна библиотека Србије је 1995. године добила на дар још једну вредну и богату библиотеку: породичну библиотеку Продановића. Већина сачуваних публикација припадала је мајци и кћери, Милице и Борјани Продановић и зато ова библиотека целина носи њихово име. *Corpus separatum* Милице и Борјане Продановић садржи 3776 публикација (1824 сигнатурна броја). Књиге, наравно, чине највећи део ове збирке, а употпуњавају је и часописи, новине, водичи, изложбени каталози, албуми, фотографије, исечци из новина, рукописи, писма, цртежи, лична и друга документа, плакете, дипломе, ордење и др.

Енциклопедије, речници, капитална издања науке и уметности, монографије о знаменитим личностима, догађајима и темама, обимна литература из библиотекарства и театрологије и леп избор вредне белетристике чине срж ове библиотеке. Већи број књига и других публикација је на нашем језику, а од страних књига највише је на руском, затим француском, бугарском, словеначком, македонском, енглеском, немачком, и по неколико на чешком, пољском и холандском језику.

Репрезентативна дела науке и уметности, значајне колекције и дела књижевних класика, дају општу вредност библиотеци, а некњижна грађа, рукописи, писма и део периодике, пружају низ драгоцених података о Продановићима (Јаши, Бори, Милице и Борјани), и поуздано су сведочанство о добу у коме су чланови ове угледне породице живели и у коме су били активни судеоници и ствараоци. Вредност и посебност ове библиотеке огледа се, такође, и кроз три мање тематске целине, од којих свака садржи разноврсну и значајну грађу која говори о животним и професионалним интересовањима Продановића.

Прву целину чине публикације које је сакупљала Милица Продановић, као и оне које одсликавају њен живот и рад, њене прекупације и пријатељства, наклоности и дружења. Ту су и

публикације, махом из области библиотекарства, мањи део из других области, које су њихови аутори - библиотекарски поклонили и посветили Милице Продановић. Међу тим ауторима су најзначајнија имена предратног и послератног библиотекарства: Љубомир Дурковић Јакшић, Милица Војиновић, Смиља Мишић, Софија Стојановић, Мираш Кићовић, Михаило Подољски, Георгије Михаиловић, Љубица Марковић, сестре Љубица и Даница Јанковић, Вера Сечански, Лидија Суботин, Илија Николић, Милорад Панић-Суреп, Душан Милачић, Станија Глигоријевић, Светозар Душанић, Бошко М. Вељковић, Елза Кучера, Фрањо Фанцев, Ева Верона, Бого Прегељ, Јоже Глонар. Мањи број књига су поклони са посветама угледних научника, књижевника, уметника и политичара: Дејана Медаковића, Риста Ковијанића, Марка Ристића, Моме Марковића, Слободана Нешовића, Пјера Крижанића, Анице Шаулић, Новице Шаулића, Јелене Шаулић, Јелене Маслеше, Ивана Рибара и др. Милица Продановић је била не само угледна, већ и омиљена личност нашег библиотекарства, те су јој и библиотеке, посебно њена матична кућа, Универзитетска библиотека, поводом рођендана и других пригода, поклањале и посвећивале књиге и друге дарове. Сачувано је и неколико тематских бројева стручних часописа, посвећених како Милице Продановић, тако и другим библиотекарицама: Милораду Панићу-Сурепу, Душану Милачићу, Еви Верони и др.

Поред знатног броја часописа из области библиотекарства, Милица Продановић је сакупила и велики број новина и часописа у којима су објављени њени интервјуи и чланци. У рукопису су сачувани и њени радови о легатима, псеудонимима, о стварању и ширењу библиотекарских асоцијација и покретању стручних гласила, текстови писани како пре, тако и после Другог светског рата, као и радови који сведоче о знању и ентузијазму са којим је дуго низ година обављала дужност управника једне велике и значајне библиотеке, Универзитетске библиотеке “Светозар Марковић” у Београду. Драгоцене податке о животу и раду Милице Продановић налазимо и у неколико сачуваних биографија, посебно је интересантна и богата подацима биографија коју је она сама сачинила на молбу уредништва часописа “Библиотекар”, чији је оснивач и дугогодишњи уредник била. Није мање интересантна ни преписка, нарочито са колегама из струке, збирка фотографија, низ ситних забележака и друга разноврсна некњижна грађа.

Другу целину чине публикације које је прикупљала Миличина кћи Борјана Продановић, угледни професор позоришне режије на

Факултету драмских уметности у Београду. Њу сачињавају: енциклопедије, лексикони и друга разноврсна и богата литература везана за позоришну уметност, посебно за теорију и историју позоришта и драме, драмска дела, као и мањи број часописа из ових области. Заступљени су у највећем броју наши аутори, а од страних највише руски и енглески. Знатан је број књига угледних театролога, редитеља, глумаца и писаца, са посветом Борјани Продановић највише их је са посветом Јована - Ваве Христића, затим Мирослава Беловића, Дејана Косановића, Вјекослава Афрића, Слободана Селенића, Драгана Лукића и Милорада Панића - Сурепа, који је од своје младости био у блиском пријатељству са Јашом Продановићем, а потом и са осталим члановима породице. Ова целина допуњена је и књигама које је Јаша Продановић посветио својој унуци и симпатичним књижицама које су дар школе Борјани Продановић.

Грађа Милице Продановић је драгоцену помоћ истраживачима историје и теорије библиотекарства, док је грађа Борјане Продановић значајна за кориснике који проучавају историју, теорију и праксу позоришта и драме.

Трећа целина су публикације везане за оца и сина, Јашу и Бору Продановића. Окосницу збирке чини знатан број књига чији је писац или приређивач сам Јаша Продановић, затим књиге које су поклони са посветом Јаши Продановићу од аутора: Милана Вукасовића, Милосава Јелића, Марка Цара, Војислава Михаиловића, Благоја Нед. Кечкића, Петра Ј. Одавића и др. Сачувана су и три примерка књиге “Заклела се земља рају”, Велимира Ј. Рајића. То је драмска пародија, писана поводом Јашиног 44-тог рођендана, представа је изведена у дому Продановића, на сам дан рођендана, а глумци су, уз аутора Велимира Ј. Рајића били и син Бора, као и Мага и Зора Магазиновић, док је књига штампана о трошку Љубе Стојановића. Сви цитирани подаци дописани су руком, на насловној страни ових књига. Јаша Продановић је свом сину, снахи и унуцима често поклањао књиге, а посвете су пуне топлине и љубави, увек симпатично и духовито срочене. На књигама поклоњеним Бори Продановићу су посвете: Драгољуба Јовановића, Проке Јовкића - Нестора Жучног, Николе Ђоновића, Томе Росандића, Косте Рацина, Живка Милићевића и др.

Као и друге библиотеке целине или легат-библиотеке, и ова је значајна културна и историјска вредност. Велике библиотеке треба стога и надаље да негују и развијају институцију поклона, посебно

легата, како би се трајно сачувале личне и породичне библиотеке значајних посленика наше културе и науке.

На крају ћемо дати основне биографске податке о личностима - творцима ове библиотеке: Јакову - Јаши, Бориславу - Бори, Милицы и Борјани Продановић.

Јаков - Јаша М. Продановић је рођен у Чачку 23. априла 1867. године, умро у Београду 1. јуна 1948. године. Гимназију је учио у Чачку и Београду, где је матурирао 1886. године. Године 1890. дипломирао је на природно-математичком одсеку Велике школе у Београду. Још као студент учествовао је у издавању целокупних дела Светозара Марковића и био уредник и главни сарадник напредних омладинских гласила "Српска мисао" и "Народна мисао". Од 1890. године је суплент, па професор у гимназијама у Врању, Ваљеву, Пироту, Чачку, Зајечару и у Другој београдској гимназији. Професорски испит положио је 1895. године. Радио је и као новинар и књижевни критичар и активно учествовао у политичком животу Србије. Дао је оставку на службу 1902. године и потом, са извесним прекидима, уређивао опозициони лист "Одјек". Од 1903. до 1920. године стално је биран за народног посланика и био је министар у влади Стојана Новаковића. Са неколицином пријатеља, 1902. године, одвојио се из Радикалне странке у Самосталну радикалну странку. До Првог светског рата био је њен најизразитији представник и идеолог. Као министар привреде успео је да спроведе 1911. године Закон о осигурању рада и радника.

После Првог светског рата са Јованом Жујовићем, Љубомиром Стојановићем, Симом Златичанином и већом групом омладинаца, основао је Југословенску републиканску демократску странку. Покренуо је и лист странке - "Републику" и био у њему редован сарадник. После Другог свеског рата Јаша Продановић је био министар за Србију у првој послератној влади, од 1946. године потпредседник владе и на том положају је остао до своје смрти.

Иако је дипломирао природне науке, Јаша Продановић се бавио књижевном критиком, есејистиком, политичком, културном и књижевном историјом. Написао је или приредио велики број књига, редактор је целокупних дела Светозара Марковића, Јована Јовановића Змаја, Јована Илића и Светислава Вуловића. У проучавању књижевности има неколико тематских кругова: писао је о нашим писцима (Доситеју, Његошу, Вуку Караџићу, Светозару Марковићу, Бранку Радичевићу, Мажуранићу, Змају, Радоју Домановићу, Лази

Лазаревићу, Бори Станковићу, Нушићу, Сими Матавуљу, Иви Типику, Јанку Веселиновићу, Љубомиру Недићу, Андри Николићу, Светиславу Вуловићу, Ђури Јакшићу, Велимиру Рајићу, Урошу Петровићу, Вељку Милићевићу, Ђури Димовићу, Драгољубу Ј. Филиповићу, Стевану Луковићу, Бранимиру Ћосићу, Милицы Јанковић, Гвиди Тартаљи и др.); о нашој народној књижевности; о руским писцима и делима (Њекарасову, Гончарову, Тургеневу, Љермонтову, Чехову, Корољенку, Пушкину, Горком, Салтикову Шчедрину); о западноевропским писцима и делима (Игоу, Додеу, Анри Беку, Меколију, Жорж Сандовој, Меримеу). Поред тога значајне прилоге је посветио педагошким темама и веома студиозно проучавао и писао о друштвеној и политичкој историји Србије. Дела Јаше Продановића су: “Антологија народне поезије”, “Антологија народних приповедака и осталих прозних народних умотворина”, “Вук Караџић и Милош Обреновић”, “Женске народне песме”, “Животни успех у нашим народним приповеткама”, “Историја политичких странака и струја у Србији I”, “Југословенске народне приповетке”, “Наша народна књижевност”, “Наши и страни (Књижевне оцене)”, “Наши и страни (Огледи из историје књижевности и културе)”, “О мојим читанкама”, “Републикански поглед на српскохрватско питање”, “Светозар Марковић”, “Уставни развитак и уставне борбе у Србији”, као и читанке за први, други, трећи и четврти разред средњих школа (објављене у више издања).

Јаша Продановић је био и уредник часописа “Народна мисао”, “Гласник југословенског професорског друштва”, покретач и члан редакција часописа “Дело” и “Српски књижевни гласник”, а по листовима и часописима објавио је неколико хиљада чланака из области којима се бавио, највише из политичке историје Србије и Југославије, књижевне критике и есејистике и о педагошким и школским проблемима. Критичари за њега кажу да је имао јасну мисао, трезвен суд и добар стил, а познат је и као један од најбољих говорника који су учествовали у нашем јавном и политичком животу.

Дописни члан Српске академије наука и уметности Јаша Продановић постаје 1936. године, а од 1948. године је њен редован члан, па се стога његова рукописна заоставштина чува у Академији, док је велика библиотека Јаше Продановића, која садржи око десет хиљада публикација, поклоњена Филозофском факултету у Новом Саду.

Борислав - Бора Продановић, правник, адвокат и новинар, рођен је 3. јануара 1893. године у Куршумлији. Правни факултет је завршио у Београду. Пре Првог светског рата припадао је кругу национално-

револуционарне омладине и био добровољац у Балканским ратовима. Од Вуковарског конгреса КПЈ учествује у револуционарном радничком покрету и ради у партијским листовима “Радник”, “Организовани радник”, “Сутра”. Од 1924. године ради као дописник “Политике” из Загреба. Након увођења Шестојануарске диктатуре, ухапшен је и протеран из Загреба, напушта новинарски позив, постаје адвокат и брани комунисте пред Државним судом за заштиту државе. Често је хапшен и прогањан. У НОР-у је био од 1941. године, а погинуо је на Сутјесци 13. јуна 1943. године. Писао је песме и објављивао у “Крфском забавнику”, часописима “La Patrie Serbe” и “Мисао” и преводио са руског и француског језика.

Милица Продановић, рођена Константиновић, од оца Милоша и мајке Персиде, родила се у Медвеђи, срез деспотовачки, 14. октобра 1897. године, а умрла у Београду 31. јула 1992. године. Потиче из трговачке породице. Отац јој је умро када је имала десет година. Три разреда основне школе завршила је у селу, четврти у Београду, где се са мајком доселила. Гимназију и матуру завршила је у Београду, 1918. године, и на Технички факултет се уписала 1919. године, али 1920. године прелази на Правни факултет, јер нема средстава за школовање. Након матуре почиње да ради и да се сама издржава, најпре поучавајући ђаке, а октобра 1919. године запошљава се у Градском суду, где ради до маја 1920. године као практикант. Од септембра 1920. године ради у Министарству просвете. Тада се и удаје за Бору Продановића са којим ће имати троје деце, Зорана, рођеног 1921. године, који је умро 1927. године, Даницу, рођену 1929. године и Борјану, рођену 1930. године. Бора Продановић, новинар, правник и адвокат, као комуниста често је хапшен и прогањан, а супруга и деца су делили његову судбину. Од 29. децембра 1924. године Милица Продановић ради у Свеучилишној књижници у Загребу. Али, 1930. године Бора је приморан да напусти Загреб, породица долази за Београд и Милица од јануара 1931. године ради у Универзитетској библиотеци у Београду. Стручни библиотекарски испит положила је у Загребу 1929. године, а допуну стручног испита за библиотекарке положила је у Београду 1939. године, пошто је дипломирала на Правном факултету у Београду 3. марта 1939. године. У лето 1942. године Милицу Продановић хапсе Немци и после саслушања одводе у логор на Бањици, где остаје три месеца. Током рата је још неколико пута била хапшена и саслушавана.

Милица Продановић је 1943. године била привремено пензионисана. После рата враћена је у службу и од 28. октобра 1944. године, до пензионисања 1961, била је управник Универзитетске библиотеке “Светозар Марковић” у Београду.

Године 1931. основано је Друштво југословенских библиотекара. Милица Продановић се одмах активно укључује у рад Друштва настојећи да се библиотекарство као струка организује, радећи тада као представник секције хрватских библиотекара. Учествоје у оснивању Друштва библиотекара Србије 1947. године и девет наредних година је председник Друштва, потом његов доживотни почасни председник. Када је 1949. године оформљен Савез библиотекара Југославије, Милица Продановић је током следеће четири године његов први председник, а током следећих девет година она је потпредседник Савеза. Са истакнутим библиотекарима Србије покреће 1948. године стручни часопис “Библиотекар” и уредник је часописа пуних тринаест година. Била је и председник Комисије за доделу виших библиотекарских звања, члан Комисије за полагање стручних државних испита, иницирала је оснивање Библиотекарске школе у Београду, покренула је рад на изради првих Правила за каталогизацију које је издало Друштво библиотекара Србије, написала је већи број стручних радова и учествовала на многим културним манифестацијама, посебно на онима везаним за библиотекарство.

Милица Продановић је говорила да за њу библиотекарство није било љубав на први поглед. У Свеучилишну књижницу у Загребу дошла је по препоруци др Виктора Новака, а библиотекарство је учила од врсног познаваоца струке, прве жене - библиотекара код нас, др Елзе Кучере. Др Фрањо Фанцев, директор Свеучилишне књижнице, поверио јој је да под његовим надзором ради проверу и ревизију вредне и значајне библиотеке, посебне библиотеке Николе Зрињског (1620-1664). И тако је, како сама каже, завилила у једно од највећих блага хрватске културе. У Загребу је стекла знања и већ тада свим срцем заволела струку, а у Београду, у Универзитетској библиотеци затекла је већ искусне библиотекарке Милицу Војиновић, Павла Стефановића, Љубицу Марковић и Смиљу Мишић и са њима одлично сарађивала. Касније је несебично пружала подршку, преносила знање и ширила љубав према библиотекарском позиву, тако да је још за живота постала легенда нашег библиотекарства.

Борјана Продановић, кћи Борислава и Милице Продановић, рођена је 4. августа 1930. године у Београду, у родном граду је и умрла у освит

10. децембра 1994. године. Дипломирала је позоришну режију на Академији позоришне уметности у Београду, у класи Јосипа Кулунџића, а 1952. године, још као студент, режирала је “Обзирну блудницу”, и то је било прво извођење Сартра код нас.

Од 1953. године наредних пет година проводи као редитељ и директор драме позоришта у Сомбору и Крушевцу. У Русији, на стручном усавршавању, борави од 1958-1960. године и то на Државном институту за позориште у Москви и Лењинграду, а најчувенији руски редитељи Товстоногов, Завадски и Симонов су јој учитељи. Борјана Продановић ће касније, приликом гостовања ових славних редитеља код нас, увек бити њихов први сарадник.

Године 1961. постаје асистент на Факултету драмских уметности. Режирала је низ позоришних представа, рецитала и ТВ емисија, али се временом све више посвећивала педагошком раду, поучавала студенте, окупљала младе заљубљенике у позориште и дружила се са њима. На Академији је била шеф групе за позоришну режију и продекан факултета (1981-1983), а за редовног професора позоришне режије изабрана је 1985. године. Пензионисана је 1994. године.

Писала је чланке из позоришне уметности, понајвише о руском позоришту и објављивала их у “Сцени” и другим стручним часописима. Недавно је “Театрон” објавио песме које је Борјана Продановић писала у младости. Рукописи тих песама, остала рукописна заоставштина и архивска грађа, чувају се у Музеју позоришне уметности у Београду.

Прикупљајући биографске податке о Борјани Продановић, слушајући и читајући сећања пријатеља и сарадника, схватила сам да је она, као и њена мајка Милица, зрачила добротом, снагом, ведрином и ентузијазмом, па није чудно да је дом Продановића деценијама био литерарни салон, место окупљања пријатеља и заљубљеника у уметност, место где се неговао “београдски стил”, стил топлог пријатељевања и умног и занимљивог разговора.

Олга Боснић у свом сећању на Борјану Продановић (“Политика”, 29. децембар 1994. године) описује и њене задње тренутке у којима Борјана, увек спремна на шалу, пошто је попустила своју “Нишку Мораву”, каже: “Спаваћу, уз повремене несташлуке”.

Резиме

Народна библиотека Србије добила је 1995. године на дар породичну библиотеку Продановића – Јаше, Боре, Милице и Борјане. Ова библиотека целина

садржи 3776 публикација, а поклоњена грађа драгоценa је и као културна и научна вредност и као сведочанство о угледним члановима ове породице, њиховим животним и професионалним интересовањима. Грађу чине три тематске целине: библиотека Милице, Борјане и Јаше и Боре Продановића. Биографија личности, у чијем поседу је била ова библиотека целина, чине саставни део овог рада.

Мр Светлана Мирчов
Библиотека-целое Милицы и Боряны Проданович

Резюме

В 1995 году Народная библиотека Сербии получила в подарок семейную библиотеку семьи Проданович - Яши, Бори, Милицы и Боряны. Эта библиотека-целое содержит 3776 публикаций, а подаренный материал является ценным и как культурная и научная ценность и как свидетельство о уважаемых членах этой семьи, их жизненных и профессиональных стремлениях. Материал состоит из трех тематических совокупностей: библиотека Милицы, Боряны и Яши и Боре Продановичей. Биографии личностей, которым принадлежала эта библиотека-целое, составляют неотъемлемую часть этой работы.

Svetlana Mirčov, MA
Library of Milica and Borjana Prodanović

Summary

The National Library has as a bequest the family library of the Prodanović family – Jaša, Bora, Milica and Borjana. The library consist of 3776 publications and the received material is of precious cultural and scientific value and as well as testimony to respected members of this family, and their life-long and professional interests. The material consist of three thematic wholes: library of Milica, Borjana and Jaša and Bora Prodanovic. The biographies of past owners this library comprises an integral part of this paper.